

Rezultati zaštitnih istraživanja nalazišta AN COKP Čepin na trasi koridora VC u 2008. g.

Results of Rescue Excavations at the AN COKP Čepin site on a section of the VC Corridor in 2008

Marko Dizdar

Primljeno/Received: 31. 03. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 19. 05. 2009.

U zaštitnim arheološkim istraživanjima nalazišta AN COKP Čepin na trasi koridora VC, dionica Đakovo-Osijek, na blagom uzvišenju jugozapadno od Čepina, istraženi su ostaci srednjovjekovnog nizinskog naselja s ukopima jama, kanala, rovova i stupova. Manji broj cjelina vjerojatno pripada naselju lasinjske kulture. Velika istražena površina nalazišta omogućila je prepoznavanje infrastrukture srednjovjekovnog naselja, od koje se izdvajaju ukopi, kanali koji su zatvarali središnju površinu s ostacima objekata koji svjedoče o vjerojatno obiteljski strukturiranom naselju sa skupinama objekata raspoređenih u manje cjeline. Od pokretnih arheoloških nalaza, u najvećem su broju pronađeni ulomci keramičkog posuđa, zatim slijede nalazi kućnog lijepa, dok su u manjem broju izdvojeni nalazi metalnih i kamenih predmeta. Od funkcionalnih oblika keramičkog posuđa prepoznaju se različiti oblici lonaca S-profilacije s ukrasima valovnica i vodoravnih linija, koji datiraju naselje u razdoblje 9.-11. st.

Ključne riječi: naselje, infrastruktura, istočna Slavonija, rani srednji vijek, prapovijest
Key words: settlement, infrastructure, Eastern Slavonia, Early Middle Ages, prehistory

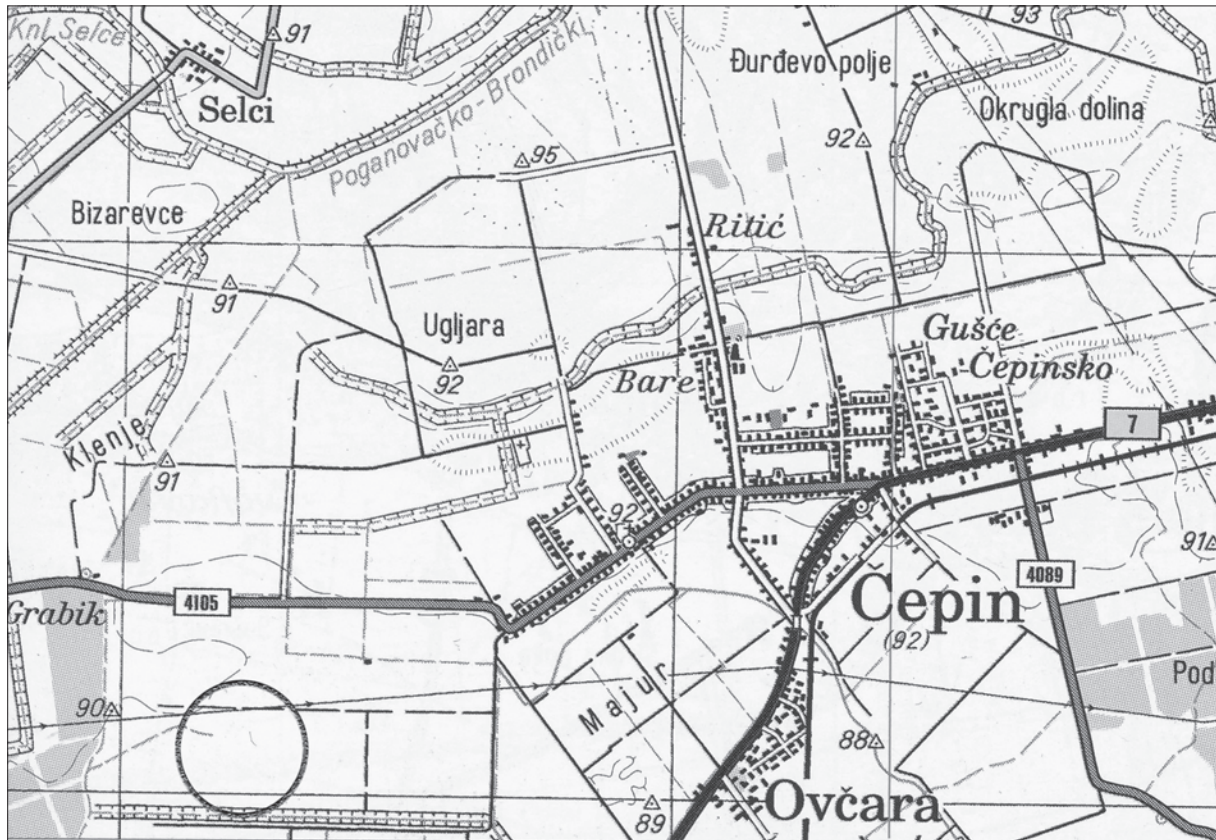
Tijekom jeseni 2008. godine Institut za arheologiju proveo je zaštitna arheološka istraživanja nalazišta AN COKP Čepin na trasi koridora VC, dionica Osijek-Đakovo. Nalazište je pronađeno pri terenskom pregledu trase spojne ceste s čvorom Čepin jug u proljeće 2008. g., a smješteno je jugozapadno od Čepina i južno od ceste Čepin-Čepinski Martinci (sl. 1.). Radi se o blagom uzvišenju koje je sa sjeverne i južne strane okruženo niskim područjem, dok se prema istoku i zapadu nastavlja u blago povišenu gredu koja je rubnim dijelom istražena pri iskapanju nalazišta AN 17 Čepinski Martinci-Dubrava. Istraživanje je obuhvatilo površinu veličine 19.600 m², što predstavlja samo dio uzvišenja na kojem su, prije istraživanja, prikupljeni malobrojni površinski ulomci prapovijesne i srednjovjekovne keramike. Dokumentirane uže koncentracije keramičkih ulomaka ukazivale su na postojanje jednoslojnog naselja nizinskog tipa, s očuvanim zapunama ukopanih objekata.¹

Sloj oranog humusa uklonjen je strojno, ispod kojeg se nalazi 'zdravica' u kojoj su prepoznate zapune objekata. Kako se radi o jednoslojnom nalazištu čiji je kulturni sloj, ako ga je bilo, vjerojatno uništen intenzivnom poljoprivrednom obradom, pronađeni su samo ukopani objekti. Među njima se prepoznaju različiti oblici jama, zatim dugi kanali, uski i duboki rovovi te stupovi. Oni su bili zapunjeni različitim vrstama zapuna koje su sadržavale pokretne arheološke nalaze, od kojih su u najvećem broju pronađeni ulomci keramičkih posuda i kućnog lijepa, zatim slijede nalazi kamena kao i različitih metalnih predmeta te kosti.

Tijekom istraživanja ostaci podnica kuća nisu zabilježeni, no na njihovo postojanje ukazuju ukopi stupova različite dubine i promjera. Kako je zbog intenzivne obrade zemljišta uništen znatan dio objekata, pojedine usamljene nalaze stupova teško je povezati u cjeline. Također, dio stupova može se povezati u nivo-e koji vjerojatno predstavljaju ostatke ograde/a koje se najbolje razaznaju u istočnom dijelu istražene površine nalazišta. Ipak, najveći broj stupova nije moguće povezati u smislene cjeline, pa pojedini bliski ukopi stupova uopće ne moraju pripadati istoj fazi naselja. Nakon uklanjanja humusa, izdvojene su veće zapune, najčešće sivosmede do tamnosive boje, koje su ukazivale na pripadnost nešto većim jamama ovalnog ili nepravilnog oblika, a one su mogle predstavljati i radne prostore. Na postojanje nadzemne konstrukcije ukazuju nalazi kućnog lijepa koji je u većim količinama pronađen u pojedinim zapunama. Jedna od jama ima izduženi pravokutni dio te se vjerojatno radi o dublje ukopanom dijelu ranosrednjovjekovne kuće koja je nakon napuštanja iskorištena kao otpadna jama (Sekelj Ivančan 2005; Sekelj Ivančan 2007; Sekelj Ivančan 2008). Također, zapune nekih drugih jama, često plitko ukopanih, sadržavale su veće količine nalaza, što pokazuje kako su nakon gubitka prvotne funkcije njihovi ukopi iskorišteni kao otpadne jame u kojima su pronađeni keramički i metalni nalazi. Oni su vjerojatno pripadali stanovnicima naselja koji su boravili u nekim novopodignutim susjednim objektima.

U istraživanjima je zabilježen i veći broj manjih jama različitih oblika i dubina ukopa koje su vjerojatno imale i različite namjene. Najveći je broj jama ovalnog ili okruglog oblika, s okomitim ili koso postavljenim stijenjkama te sa zaobljenim ili ovalnim dnom. Zapune pojedinih jama sadržavale su veće količine keramičkih ulomaka i kućnog lijepa, zatim nalaze metalnih predmeta te ugljen, što ih opisuje kao jame otpadnog karaktera koje se na naseljima najčešće nalaze uz kuće ili zemunice (sl. 4.). Pojedine jame mogle su nastati i pri iskupu gline za zidove kuća te za izradu keramičkog posuđa, pri čemu su neke potom iskori-

¹ Istraživanja su provedena na osnovi ugovora sklopljenog s Ministarstvom kulture RH u razdoblju od 25. kolovoza do 12. studenog 2008. Voditelj istraživanja bio je dr. sc. Marko Dizdar, a iz Instituta za arheologiju još su sudjelovale mr. sc. Daria Ložnjak Dizdar i dr. sc. Marija Buzov. Stručnu ekipu činili su još Maja Gregurić, dipl. arh., apsolventica Katarina Jerbić kao i tehničari Katarina Budak, Anita Dodig, Ivana Maleš, Viktorija Maleš i Marko Jelečević. Poslove geodetskih snimanja i izrade dijela terenske dokumentacije obavio je Geodetski ured Rako-Mihelić iz Vukovara te Arheo Plan d.o.o. iz Dubrovnik.

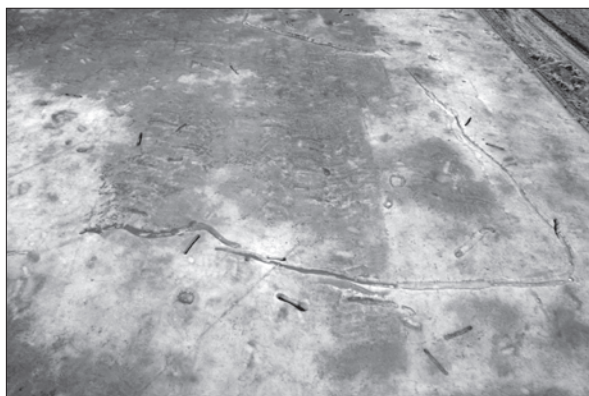
Sl. 1. Položaj nalazišta jugozapadno od Čepina

Fig. 1 Location of the site south-west of Čepin

štene za odlaganje odbačenih predmeta. Za dio jama, s obzirom na oblik i veličinu te malobrojnost nalaza koji su pronađeni u njihovim zapunama, ipak je, s malom vjerojatnošću, moguće definirati njihovu osnovnu funkciju unutar naselja.

Tijekom istraživanja izdvojen je niz uskih objekata U ili V-presjeka različitih dužina i orijentacije, najčešće SZ-JI ili SI-JZ, od kojih je dio ukopan i dublje od 0,50 m. U iskopane rovove vjerojatno su bili ukopani drveni stupovi, što ukazuje na mogućnost da se radi o dijelovima ograda dvorišta. Na takav zaključak ukazuju i ukopi stupova koji se često nalaze u nastavku ili u neposrednoj blizini rovova s kojima su predstavljali cjelinu. U zapunama rovova pronađeno je tek po nekoliko ulomaka keramike i kućnog lijepa, što potvrđuje njihovo sekundarno značenje na naselju.

U istraživanjima nalazišta AN COKP Čepin od velikog je značaja otkriće kanala koji su okruživali središnji dio naselja, smještenog na najvišem dijelu uzvisine (sl. 2.). Kanali imaju U ili V-presjek te su različite širine, a na pojedinim mjestima su

Sl. 2. Pogled na središnji dio nalazišta

Fig. 2 View of the central part of the site

prekinuti, čime zapravo nastaju prolazi za ulazak u središte ranosrednjovjekovnog naselja. S obzirom da je najčešće očuvano samo dno ukopa, u kanalima nije pronađeno puno nalaza (sl. 3.), osim na pojedinim mjestima koja svjedoče o sustavnom odlaganju te zatrpavanju. Na dnu jednog od kanala pronađen je i ukop psa.

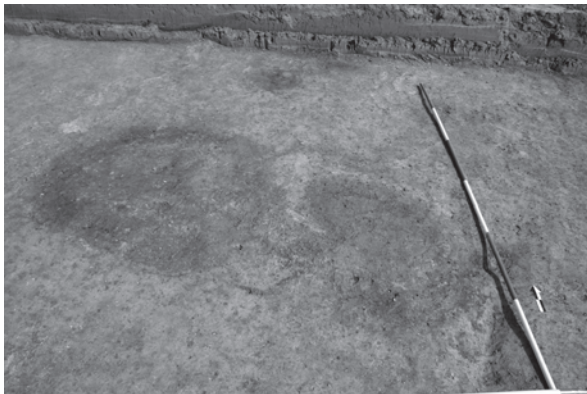
U istraživanjima nalazišta AN COKP Čepin u zapunama objekata, uglavnom jama, a manje u kanalima, u najvećem su broju pronađeni ulomci keramičkog posuda različitih osnovnih funkcionalnih oblika. Potom slijede nalazi ulomaka kućnog lijepa koji predstavljaju ostatke kuća ili nadzemnih dijelova poluukopanih objekata. Također, u manjem broju zapuna izdvojeni su nalazi metalnih i kamenih predmeta. Ostacima hrane pripadaju nalazi životinjskih kostiju.

Najbrojniji pokretni nalaz na naselju predstavljaju ulomci keramičkog posuda koje je izrađeno na lončarskom kolu, ali je moglo biti dorađeno i rukom. Od funkcionalnih oblika prepoznati su ulomci različitih oblika lonaca S-profiliranog tijela koji su izrađeni na lončarskom kolu (sl. 5.). Prema tipološkim značajkama mogu se datirati u rani srednji vijek (9.-11. st.), s usporedbama na tlu sjeverne Hrvatske (Sekelj-Ivančan et al. 2005). Među oblicima lonaca prepoznaju se ulomci nekoliko inačica lonaca S-profiliranog tijela koji na ramenu imaju ukras motiva češljaste valovnice ili vodoravnih žljebova (sl. 5.). Manji dio keramičkih nalaza pripada prapovijesti, odnosno vjerojatno se radi o perifernom dijelu naselja lasinjske kulture koje je istraženo na prilaznoj cesti i petlji čvora Čepin jug.

Od željeznih predmeta za većinu, s obzirom na stupanj očuvanosti i cjelovitosti, nije moguće odrediti izvoran oblik, no prepoznaju se noževi povijenog ili ravnog sječiva s trnom. Ipak, za najveći broj željeznih predmeta, prije završetka postupka konzervacije, nije moguće odrediti osnovnu funkcionalnu namjenu. Također, pronađeno je i nekoliko predmeta cijepane litičke industrije (mikroliti) koji se mogu pripisati prapovijesnom naselju.

Sl. 3. Svjetlosiva zapuna kanala SJ 51 (foto: H. Kalafatić)
Fig. 3 Light grey fill in channel SU 51 (photo: H. Kalafatić)

Sl. 4. Zapune jama SJ 8 i SJ 10 (foto: H. Kalafatić)
Fig. 4 Fill in pits SU 8 i SU 10 (photo: H. Kalafatić)

Sl. 5. Ulomak lonca iz SJ 5 (foto: H. Kalafatić)
Fig. 5 Fragment of a pot from SU 5 (photo: H. Kalafatić)

Nalazište AN COKP Čepin, s obzirom na istraženu površinu, ide u red jednog od najveće istraženih ranosrednjovjekovnih naselja u istočnoj Slavoniji. Istraživanja su pokazala kako se radi o nizinskom jednoslojnom naselju koje je bilo obiteljski strukturirano, a brojnim pokretnim nalazima datirano je u 9.-11. st. Istraženi dio naselja s dobro definiranom nasebinskom infrastrukturom postaje model za ostala, dosad slabo poznata ranosrednjovjekovna naselja. Konačno vrednovanje prikupljenih pokretnih nalaza omogućit će jasniji uvid u svakodnevni život nekadašnjih stanovnika istočne Slavonije tijekom 9.-11. stoljeća.

Literatura

- Sekelj Ivančan, T., 2005., Torčec, Ledine 2004. – ranosrednjovjekovno naselje, AIA I, Zagreb, 45-49.
 Sekelj Ivančan, T. et al. 2005., Analiza keramike s ranosrednjovjekovnog naselja na položaju Ledine kod Torčeca, PrilInstituArheolZagreb 22, Zagreb, 141-186.
 Sekelj Ivančan, T., 2007., Nastavak arheoloških istraživanja na položaju Prečno pole I. u Torčecu kraj Koprivnice, AIA III, Zagreb, 51-55.
 Sekelj Ivančan, T. 2008., Probna arheološka istraživanja položaja Pod Gucak/Pod Panje u Torčecu kraj Koprivnice, AIA IV, Zagreb, 52-57.

Summary

During archaeological rescue excavations conducted at the AN COKP ČEPIN site on a section of the VC corridor, Dakovo-Osijek route, on a mild elevation south-west of Čepin (Fig. 1), the remains of a medieval lowland settlement were examined with sunken pits, channels, ditches and pillars. The minor number of finds probably belongs to a Lasinja culture settlement. The large excavated surface of the site made it possible to identify the infrastructure of the medieval settlement, in which sunken channels used to close the central surface with the remains of structures that testify to a settlement that probably had a familial structure, with groups of structures distributed in smaller units (Fig. 2). The largest number of archaeological finds consists of pottery fragments, followed by house daub, while only a smaller number of metal and stone artefacts could be excavated. Among the functional forms of pottery, various types of pots with an S-profile and decorative wavy and horizontal lines were identified, dating the settlement in the period from the ninth to eleventh centuries (Fig. 5).